

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल

फैसला

०७०-CI-०६८४

मुद्दा: अंश चलन।

जिल्ला पाँचथर, नवमीडाडा गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने नारायण
प्रसाद आडदेम्बे-----१
ऐ.ऐ. बस्ने शरण कुमार आडदेम्बे-----१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

जिल्ला पाँचथर, नवमीडाडा गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने सन्तमाया
लिम्बू (आडदेम्बे)-----१

प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री विमल प्रसाद ढुंगेल

पाँचथर जिल्ला अदालत

२०६८।८।२८

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय

माननीय न्यायाधीश श्री उदय प्रकाश चापागाई

पुनरावेदन अदालत इलाम

२०७०।३।४

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) बमोजिम यस अदालतमा दायर हुन
आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यसप्रकार रहेको छः

विपक्षी मध्येका नारायण प्रसाद आडदेम्बे म फिरादीका ससुरा र विपक्षी शरण कुमार
आडदेम्बे जेठाजु नाताका हुनुहुन्छ। विपक्षी ससुरा नारायण प्रसाद आडदेम्बे, १ बहिनी छोरी
फिपमायाँ आडदेम्बे र २ भाई छोराका जेठा विपक्षी शरण कुमार आडदेम्बे र कान्छा म
फिरादीका पति स्व.प्रकाश आडदेम्बे हुन्। निज पति प्रकाश आडदेम्बेसँग म फिरादीको
विगत ०४७ सालमा विवाह भई हामी सबै संगोलमा बसी आएका थियौं। निज पति प्रकाश
आडदेम्बेको सहवासबाट ०४९ सालमा जेठी छोरी अनिता आडदेम्बेको, ०५३ सालमा
माइली छोरी सुवला आडदेम्बेको, ०५५ सालमा छोरा सुवास आडदेम्बेको र ०५७ सालमा

कान्छी छोरी पञ्चमाया आडदेम्बेको जायजन्म भै संगोलमा बसी आएकोमा पति प्रकाश आडदेम्बे आफ्ना कालगतीले मिति २०६७।२।२ मा परलोक हुनुभयो। म फिरादीका पति प्रकाश आडदेम्बेको मृत्यु भएपछि दिनानु दिन विपक्षीहरूले म फिरादी र मेरो नाबालक छोरा छोरीहरूलाई सामानुपातिक खान लाउन नदिने, दुःख बिमार हुँदा औषधी उपचार नगर्ने, नाबालक छोरा छोरीहरूलाई पठनपाठन गराउने खर्च समेत नदिई हेला गरेकोले विपक्षीहरूसँग पटकपटक खान लाउन नाबालक छोरा छोरीहरूलाई पठनपाठन गराउने खर्च दिनुहोस् भनी माग गर्दा नदिने र गाली गलौज गर्ने गरि आएकोले मिति २०६८।१।९ मा प्रमाणका मानिसहरू भेला गराई विपक्षीहरूसँग खान लाउन छोरा छोरीको पठनपाठन गराउने खर्च दिनु, नभए हामीले पाउने चलअचल सम्पत्तिको अंश भाग छुट्याई दिनुहोस् भन्दा विपक्षीहरूले खान लाउन र पठन पाठन खर्च दिदैनौं, अंश भाग पनि छुट्याई दिदैनौं। हामी उपर अंश मुद्दा दायर गरी अंश पाउने ठहरी फैसला भएपनि बण्डा छुट्याई नलिई फैसला निष्कृत भएकोले अब तिमीलाई हामीले अंश भाग दिदैनौं भनेकाले विपक्षीहरूले खान लाउन अंश दिन समेत इन्कार गरी घरबाट निकाला गरेकाले अन्यायमा परेका छौं।

विपक्षीहरूको भनाई के रहेछ भनी पाँचथर जिल्ला अदालतमा आई हेर्दा दे.नं. ६१/२२२ को अंश मुद्दामा यस अदालतबाट मिति २०५८।४।२४ मा र पुनरावेदन अदालत इलामबाट मिति २०५८।९।१५ मा भएको फैसला नक्कल सारी लिइ हेर्दा विपक्षीहरूको मिलोमतो जालसाज गरी मलाई थाहा जानकारी नै नदिई अंश भाग छुट्याई पाउँ भनी विपक्षी नारायण प्रसाद र शरण कुमार आडदेम्बे उपर फिराद दिने र स्व.पति प्रकाश आडदेम्बे भई मिति २०५७।७।१६ मा फिराद दायर गरी सो मुद्दामा दाखिल भएको तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पत्तिको ४ भागको १ भाग मेरा पति प्रकाश आडदेम्बेले बण्डा छुट्याई लिन पाउने ठहरी फैसला गराई विपक्षीहरूको मिलोमतो जालसाजबाट म फिरादी र नाबालक छोरा छोरीहरूको अंश हक समाप्त पार्नको निमित्त पति प्रकाश आडदेम्बेले बण्डा छुट्याई नलिई फैसला निष्कृत तुल्याई बसेको प्रष्ट हुन आएकोले मेरो पनि चित्त नबुझि यो फिराद लिई उपस्थित भएको छु। विपक्षीहरूले गठमत जालसाज गरी अंश मुद्दा दायर गरी फैसला निष्कृत तुल्याएकोले म फिरादी र मेरा नाबालक छोराछोरीहरूको अंश हक समाप्त पर्ने हुँदा घरको मुख्य विपक्षीहरू नै भएको र बण्डा गर्नुपर्ने चल अचल श्रीसम्पत्ति विपक्षीहरूकै जिम्मामा हुँदा अंशबण्डाको महलको २०, २१, २२, २३ नं. बमोजिम बण्डा गर्नुपर्ने चल अचल सम्पूर्ण सम्पत्तिको तायदाती फाँटवारी विपक्षीहरूबाटै लिई सो सम्पत्तिलाई ४ भाग लगाई ४ भागको १ भाग म फिरादीको अंश भाग अड्डैबाट छुट्याई चलन समेत चलाई पाउँ भन्ने व्यहोराको फिरादपत्र।

वादीले झुट्टा फिराद दायर गर्नु पर्ने मुख्य कारण के हो भने शरण कुमार २०३३ सालमा छुट्टि भित्र भएको र मैले छुट्टि भित्र भएपछि गाउँघरमा व्यापार व्यवसाय समेत गरी निजी आर्जनबाट साविक उम्लावुड गा.वि.स. वडा नं. ५(ग) कि.नं. १६९, १७०, २१७ र

वडा नं. ६ कि.नं. १६३ र २४५ र वडा नं. ७(क) कि.नं. २१२ समेतका जग्गा खरिद गरेको छु। २०४३ सालमा साविक उम्लावुड ५(ख) कि.नं. १५४ को जग्गा पनि निजी तवरबाट छुट दर्ता समेत गराएको छु। उल्लिखित जग्गाहरूमध्ये केही जग्गाहरू कित्ताकाट गरी विभिन्न व्यक्तिहरूलाई आफ्नो निजी हक जनाई विक्री समेत गरेको छु र यसरी घरसारमा यी वादीले उक्त जग्गाहरू समेत मेरो अंश भाग लाग्नु पर्छ भनी कुरा राखेको र हामी प्रतिवादीहरूले उल्लिखित जग्गाहरू म शरण कुमारका निजी आर्जनले खरिद गरेका जग्गाहरू भएको हुँदा अंश भाग लगाउन मिल्दैन भनी भनेको हुँदा उक्त जग्गाहरू समेत अंश भाग लगाई बाँडफाँड गरी लिन सकिन्छकी भनी प्रस्तुत झुठ्ठा फिराद गरेका छन्। वादीले दाबी गर्दैमा निजी आर्जनको सम्पत्ति बाँडफाँड गरी भागबण्डा लाग्न सक्ने होइन। यसरी वादीले झुठ्ठा फिराद गरी दुःख दिँदा हाम्रो पनि चित्त नबुझि प्रस्तुत प्रतिउत्तरपत्र दिन आएका छौं। वादीसँग जोडाई साक्षी प्रमाण बुझी वादीको झुठ्ठा मागदाबीबाट अलग छुट्याई फिराद दिई दुःख दिएकोमा वादीलाई नै कानून बमोजिम सजाय गरी पाउने न्यायीक निर्णय गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको संयुक्त प्रतिउत्तरपत्र।

२०५७ सालको दे.न. ६१/२२२ को छिनुवा मिसिल हेर्दा यिनै वादीका पति प्रकाशले बाबु नारायण र दाजु शरण उपर ३ भागको १ भाग अंश पाउँ भनी मुद्दा गरेकोमा अविवाहित छोरी समेत देखाई ४ भागको १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने भनी चल अचल समेतको विवरण खोलि सोबाट अंश पाउने भनी ठहर भएको रहेछ। त्यस उपर शरण कुमारको पुनरावेदन परी मेरो स्वआर्जन पनि अंश लगाएको मिलेन त्यसमा अंश नलाग्ने गरि पाउँ भनी जिकिर लिएकोमा पुनरावेदन अदालत इलामले २०५८।९।१५ मा शुरु फैसला सदर गरेको देखियो। यसरी वादीहरू र प्रतिवादीहरूसँग २०५७।७।१६ मै अंश मुद्दा दायर हुँदा मानो छुटिएको देखियो। त्यसैगरि यस मुद्दामा वादीले मुद्दाको फैसलानुसारको भाग जग्गा भोगिरहेकै भनी सो भाग दिन मञ्जुर नगरेको देखिएन त्यसैले वादीमा स्व. प्रकाशकै खतिउपति सने भएबाट वादी प्रकाश प्रतिवादी शरण कुमार समेत भएको २०५७ सालको दे.नं. ६१।२२२ को अंश मुद्दामा मिति २०५८।४।२४ मा भएको फैसलामा उल्लेख भएको ४ भागको १ भाग प्रकाशले पाउने भाग जतिकै नरम गरम मिलाई वादीले दर्ता गराई लिन पाउने ठहर्छ भन्ने व्यहोराको पाँचथर जिल्ला अदालतको मिति २०६८।८।२८ को फैसला।

प्रत्यर्थीका पति प्रकाश आडदेम्बेले हामि पुनरावेदक उपर अंश मुद्दा दायर गरेको र निजले फिराद दायर गर्दा वादी प्रतिवादीहरू ३ जना मात्र अंशियार देखाई ३ भागको १ भाग अंश दिलाई पाउँ भनी फिराद दायर गरेका थिए। हाम्रो अविवाहित चेलीहरू फीपमाया र कान्छी लक्ष्मी देवीको उमेर ३५ वर्ष नपुगेको हुँदा र हाम्रो प्रतिउत्तरमा चेली फीपमाया पनि तत्कालिन कानूनी व्यवस्था अनुसार ३५ वर्ष पुगेको अविवाहित छोरी समेत अंशियार हुने भएकोले निज फीपमाया समेत अंशियार हुने भन्ने कुरा खुलाई प्रतिउत्तर परेपछि निजले १ अंश

पाउने गरी फैसला भएको छ। उक्त फैसला कार्यान्वयन नगरी घरसारको अंशको शर्तमा भोग गरी आएका थिए। त्यसपछि निज प्रकाशको मृत्यु भयो। प्रत्यर्थी सन्तमायाले हामी उपर पुनः अंश चलन मुद्दा दायर गरी हामीले प्रतिउत्तर दिँदा हाम्रा चेलीहरू फीपमाया र लक्ष्मी देवी समेत अविवाहित अंशियारहरू छन् र हामी प्रतिवादीहरू र वादी समेत जम्मा ५ अंशियार देखाई जिकिर लिएकोमा निज लक्ष्मी देवीको विषयमा कुनै कुरा उल्लेख नगरी अविवाहित छोरीलाई अंश भाग नलगाई ४ जना मात्र अंशियार कायम गरी ठहर गरेको फैसला त्रुटिपूर्ण छ। म शरणकुमार बाबु नारायण प्रसादबाट २०३३ सालमा छुट्टि भित्रभई व्यापार व्यावसाय गरी निजी आर्जनबाट विभिन्न जग्गाहरू खरिद गरेको छु। मानो छुट्टिएपछि अंशियारले कमाएको सम्पत्ति अन्य अंशियारले दाबी गर्न नपाउने एकलौटी हुने भन्ने मुलुकी ऐन, अंशबण्डाको १८ नं. ले व्यवस्था गरेको छ। शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको फैसला बदर गरी म शरण कुमारको निजी आर्जनजति सम्पत्ति अंश बण्डा नलाग्ने मेरो एकलौटी हक हुने ठहर गरी हामी जम्मा ५ अंशियार भएकोले अन्य पैत्रिक सम्पत्तिलाई ५ भाग लगाई ५ भागको १ भागमात्र वादीले अंश भाग पाउने भन्ने समेत न्यायीक निर्णय गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको नारायण प्रसाद आडदेम्बे समेतले पुनरावेदन अदालतमा दिएको पुनरावेदनपत्र।

यसमा प्रतिउत्तरपत्रको प्रकरण नं. २ मा अविवाहित भनी उल्लेख भएकी लक्ष्मी देवीको अंश हकमा केही नबोली शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतबाट मिति २०५८।४।१४ को फैसला बमोजिमकै ४ भागको १ भाग अंश वादीले दर्ता गराई लिन पाउने भनी भएको फैसला विचारणीय हुँदा छलफलको निमित्त मुलुकी ऐन, अ.बं. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम विपक्षी झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत इलामको मिति २०६९।५।२० को आदेश।

यसमा प्रतिवादीहरूको प्रतिउत्तर पत्रमा उल्लेख भएकी लक्ष्मी देवीलाई अ.बं. १३९ नं. बमोजिम बुझ्नु पर्ने हुँदा म्याद पठाई उपस्थित भएपछि बयान गराई सो सम्पन्न भएपछि नियम बमोजिम पेश गर्नू भन्ने पुनरावेदन अदालत इलामको मिति २०६९।१२।४ को आदेश।

मेरो आमा र बाबुबाट जायजन्म भएका ४ जना छोरीहरूमा जेठी चन्द्रमती, माइली मनमाया, साईली फीपमाया, कान्छी लक्ष्मी देवी हौं। छोराहरू २ जनामा जेठा शरणकुमार र कान्छा प्रकाश छन्। छोरीहरू मध्ये जेठी र माइलीको विवाह भैसकेको छ। छोराहरूमा कान्छा प्रकाशको मृत्यु भई हामी अंश लिन बाँकी ५ अंशियार छौं। म लक्ष्मी देवी पिता नारायण प्रसादको सहोदर छोरी भएकी र मेरो विवाह पनि नभएकोले मलाई नदेखाई मेरो अंश लोप गराई वादीले गरेको नालेश झुठ्ठा हो। शुरुले मेरो अंश लोप गरी गरेको फैसला उल्टी गरी मेरो अंश दिलाई पाउँ भन्ने व्यहोराको अ.बं. १३९ नं. बमोजिम बुझिएकी लक्ष्मी देवी आडदेम्बेले अदालतमा गरेको बयानकागज।

मुलुकी ऐन, अ.बं. ८५ नं. आकृष्ट भई प्रस्तुत मुद्दा खारेज हुनु पर्दछ भनी संज्ञा देवी सुडिन समेत विरुद्ध सुन्नैर देवी सुडिन समेत भएको अंश मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट

प्रतिपादित नजीर (ने.का.प. २०६७, पृष्ठ १६२०, नि.नं. ८४७०) पेश गर्नु भएकोमा उक्त नजीरको सन्दर्भ प्रस्तुत मुद्दामा आकर्षित हुने नहुने त्यसतर्फ विचार गर्दा उक्त मुद्दामा "वादी संज्ञादेवी सुडिनले पतिले दिएको अधिल्लो अंश मुद्दा चल्दाचल्दै पति मरेपछि निज संज्ञा देवी सुडिन आफैले मुद्दा सकार गरी पक्षको हैसियतमा पुनरावेदन समेत गरी मुद्दा तहतह निर्णय भई सकेको भन्ने आधारमा मुलुकी ऐन अ.बं. ८५ नं. आकृष्ट भएको अवस्था भै उक्त मुद्दा खारेज हुन पुगेको अवस्था रहेको देखिन्छ भने प्रस्तुत मुद्दाको तथ्यको सन्दर्भ हेर्दा यी वादी सन्तमाया आङदेम्बे(लावती)ले पतिको तर्फबाट परेको अधिल्लो अंश मुद्दा सकार गरेको वा यी वादीले सो मुद्दामा पक्षको हैसियत ग्रहण गरिसकेको अवस्था रहे भएको नहुँदा अंशबण्डाको ५ नं. बमोजिम आफ्नो नैसर्गिक अंश हक छुट्याउनको लागि यी वादीले नालेश गर्न आएकोमा उक्त नजीर आकृष्ट हुने वा सो व्याख्याले बाधा पर्ने स्थिति रहे भएको देखिन नआएकोले पतिको तर्फबाट पहिले मुद्दा गरेको कुरालाई नै मुख्य आधार बनाई अंशहक जस्तो नैसर्गिक कुरामा मुलुकी ऐन अ.बं. ८५ नं. को प्रावधान आकृष्ट गराई प्रारम्भ मै प्रस्तुत अंश मुद्दाको वादीदाबी नै खारेज गरिनुपर्दछ भन्ने पुनरावेदक तर्फबाट रहनु भएका कानुन व्यवसायीको बहस जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। अपितु वादीका पति, पिताले पाउने ठहरेको अंश हकको सम्पत्तिमा मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ४६(१) नं. बमोजिम फैसला कार्यान्वयनको समयसिमा समाप्त भए पनि ठहरेको अंशहक समाप्त भएको वा अंशहक प्राप्त गर्ने पक्षको कानुनी मार्ग नै बन्द गरिएको अर्थमा दण्ड सजायको ४६(१) नं. लाई ग्रहण गरिनु हुदैन (ने.का.प. २०६७, पृष्ठ १६२०, नि.नं. ८४७०) भनी भएको उक्त अंश मुद्दामा गरिएको सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्याले त झन् यी वादीको अंशहक संरक्षणलाई नै बढी जोड मद्दत पुगेको देखिन्छ। यस स्थितिमा मुलुकी ऐन अ.बं. ८५ नं. तथा दण्ड सजायको ४६(१) नं. सन्दर्भ उठाई यी वादीहरूको अंश हकलाई प्रभावित वा कुण्ठित तुल्याउने गरी अर्थ गर्न मिल्ने अवस्था समेत देखिन आएन।

शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतले अविवाहित छोरी लक्ष्मी देवी समेत गरी ५ अंशियार रहे भएको कुराको पुनरावेदक प्रतिवादी पक्षले शुरु अदालत समक्ष प्रतिउत्तर पेश गर्दा लिएको जिकिरतर्फ कुनै वास्ता नगरी ४ अंशियारमात्र कायम गर्ने गरी भएको शुरु फैसला त्रुटिपूर्ण रहेको भनी लिईएको पुनरावेदन जिकिरको सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादीहरूको प्रतिउत्तर पेटवोलीमा उल्लेख भएको निज लक्ष्मी देवीलाई यस अदालतबाट मुलुकी ऐन, अ.बं. १३९ नं. बमोजिम झिकाई बुझ्दा म पिता नारायण प्रसादको छोरी र मेरो विवाह पनि नभएको मलाई नदेखाई मेरो अंशहक लोप गराईएको हुँदा शुरु फैसला उल्टी गरी मेरो अंश दिलाई पाउँ भनी निजले यस अदालतमा बयान गरेको देखिन आएको र निजलाई कारणीसरह कायम गरे भएको अवस्थामा एउटाको म्यादमा अर्कोले लक्ष्मीदेवीको नाममा बयान गरेको भनी प्रत्यर्थीले बिरोध जनाई निवेदन गरे पनि सबन्धित व्यक्ति वाहेक अर्को यो यस्तो व्यक्ति आएर बयान गरेको भन्ने कुनै ठोस आधारयुक्त तथ्य नदेखाई केवल मुद्दालाई टंग्याउने उद्देश्यले

मात्र सो तथ्य बेगरको हचुवा निवेदन परेकै आधारमा लक्ष्मीदेवीलाई अंशियार नै नरहेको भनी प्रस्तुत मुद्दाको रोहमा ठहर गर्न नमिल्ने हुँदा र यदि अर्कै व्यक्तिले बयान गरेको भएदेखि सो उपर किर्ते जालसाजमा उजुरबाजुर गर्न यी वादीलाई कानूनी मार्ग प्रसस्त रहेको हुँदा तेसरी उजुरबाजुर गरी प्रस्तुत मुद्दाका अंशियार लक्ष्मी देवीको अंशहकलाई अन्यथा तुल्याउन नसकेको अवस्थामा निजलाई अंशियारबाट बाहेक गर्न नमिल्ने हुँदा निज लक्ष्मी देवी समेत प्रस्तुत मुद्दाको रोहमा ५ अंशियार कायम हुने स्थिति सृजना भएको र तायदाती फाँटवारी निर्दिष्ट श्रीसम्पत्ति कुनै एक अंशियारको निजी आर्जनको भन्ने ठोस प्रमाण समेत नरहेबाट तायदाती फाँटवारी निर्दिष्ट सम्पूर्ण श्रीसम्पत्तिबाट ५ भागको १ भाग सम्पत्तिमामात्र वादीको अंशहक कायम रहे भएको देखिन आयो।

यस्तो अवस्थामा "दाबी नै नगरिएको विषयवस्तुमा निर्णय गर्न वा माग गरेको भन्दा बढी विषयमा अदालतले फैसला गर्न मिल्दैन भन्ने फैसलाको सामान्य नियम हो। तर अंश जस्तो नैसर्गिक अधिकारको विषयमा वादीले दाबी गरेको अवस्थामा कायम रहेको अंशियारको संख्या पछि फैसला हुँदाको अवस्थामा घटी वा बढी हुन गएमा प्रमाणको आधारमा अंशियारहरूको वास्तविक संख्या बमोजिम निर्णय दिनुपर्ने विशेष अवस्था हुन जाने" भनी सर्वोच्च अदालत पूर्ण इजलासबाट भएको व्याख्या समेत (ने.का.प.२०७०, नि.नं. ८९७२, पृष्ठ ३१९) बाट मार्गदर्शन भईरहेको सन्दर्भमा मुद्दाको रोहमा अंशियार देखिन आएको लक्ष्मी देवीको नैसर्गिक अंशहकलाई लोप गराई ४ अंशियारमात्र कायम गरी बण्डा छुट्टाईदिने ठहराएको शुरु फैसला सो हदसम्म मिलेको देखिएन। अतः ५ अंशियार रहे भएकोमा ४ भागको १ भाग वादीले बण्डा छुट्टाई लिन पाउने ठहराएको शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको मिति २०६८।८।२८।४ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई प्रमाणको २०५७ सालको सा.दे.नं. ६१/२२२ नं. को अंश मुद्दामा पेश भएको तायादाती फाँटवारी निर्दिष्ट श्रीसम्पत्तिबाट ५ भागको १ भाग सम्पत्तिमा वादीको अंशहक कायम गरी बण्डा छुट्टाई दिने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत इलामको मिति २०७०।३।४ मा भएको फैसला।

मानो छुट्टिएको मिति बारे विश्लेषण यकीन नगरेको पुनरावेदन अदालत इलामको फैसला मिलेको देखिँदैन। प्रत्यर्थीका पति प्रकाशले शुरु फिरादमा र यी प्रत्यर्थीले समेत फिरादमा मानो छुट्टिएको मितिको दाबी नगरेको, हामी पुनरावेदकले प्रतिउत्तरमा उल्लेख गरेको शुरु अंशबण्डाको दिनदेखि अलग बसेको दाबीलाई विपक्षीले सप्रमाण अन्यथा प्रमाणित नगरेको मानो छुट्टिएको मितिमा पुनरावेदन नपरेको तथा नगरेको अवस्थामा अदालत स्वयंले निर्विवाद भै बसेको मानो छुट्टिएको मितिलाई परिवर्तन गरी मिति २०५७।७।१६ लाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गर्नु न्यायका सर्वमान्य मुल्य, मान्यता विपरीत हुने हुँदा गलत छ। अदालतले स्वयं पक्षको स्थान ग्रहण गर्न नमिल्ने हुँदा मानो छुट्टिएको मिति ०५७/७/१६ कायम गर्न मिल्दैन। घरसारको अंशबण्डा गरेको दिन २०३३।११।२ नै कायम हुनुपर्छ। सम्मानित सर्वोच्च अदालतले ने.का.प. ०४५, अंक ९, नि.नं. ३५८७, पृष्ठ ९२२, ९२३ मा

मागदाबी नलिई आएको अवस्थामा अदालतले यस्को मागदाबी यस्तो हुनुपर्छ भनी अनुमान गरी निर्णय गर्न नमिल्ने भनी राखेको नजीरलाई उपेक्षा गर्न मिल्दैन।

तायदातीमा उल्लिखित सबै सम्पत्ति बण्डा लाग्ने भनी म शरण कुमारको निजी आर्जनको सम्पत्ति बारे नबोलिएको समेत फैसला त्रुटिपूर्ण छ। न्यायिक वा अर्थन्यायधिक अधिकारीले निर्णय गर्दा सबुद प्रमाणको मूल्यांकन गरी न्यायिक मनको प्रयोग गरी निर्णय गर्नु पर्ने र निर्णयमा पुग्दा तत् सम्बन्धी कारणहरु स्पष्ट रूपमा खुलाएको हुनु पर्छ र ती कारणहरु सबूद प्रमाणमा आधारित हुनु पर्छ (ने.का.प. २०४१, अंक ९, नि.नं. २१०३) भन्ने स्थापित मान्यता र सिद्धान्त छ। विपक्षीका पति प्रकाश नाबालक हुँदा २०३३।११।१२ मा अंशबण्डा गरी प्रकाशको भाग म बाबु नारायणको जिम्मा रहेको अंशभागलाई आफु बालिग भएपछि आफ्नो नाममा दर्ता दा.खा. नगराएको र २०५७ सालमा निज प्रकाश आफैले दर्ता गराएको अंश मुद्दामा फैसलालाई समेत कार्यान्वयन नगराएको अवस्थामा एउटापक्ष गल्ती गरिरहने र त्यसको भार अर्को पक्षले बोकिरहनु पर्ने अन्यायपूर्ण अवस्थालाई सम्मानित पुनरावेदन अदालत इलामले सम्बोधन गर्न नसकेकोले २०३९ को नि.नं. १५२६, २०५१ को नि.नं. ५०१८, २०५२ को नि.नं. ५०४७, २०६५ को नि.नं. ७९११, २०६७ को नि.नं. ८२९३ तथा २०६८ को नि.नं. ८६७९ समेतले पुनरावेदन अदालत इलामको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा बदरभागी छ। अतः मूलपुरुष म नारायण प्रसाद आडदेम्बेका नामको पैतृक श्रीसम्पत्तिबाट मात्र ५ भागको १ भाग अंश पाउने गरी तथा म शरणकुमार आडदेम्बेले मिति २०३३।११।१२ मा अंश लिई एकासगोलबाट छुट्टिई अलग बस्दा जोडेका सम्पत्ति मेरा निजी सम्पत्ति ठहर्न्याई सो हदसम्म पुनरावेदन अदालतको फैसला बदर गरी इन्साफ पाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीहरु नारायण प्रसाद आडदेम्बे र शरणकुमार आडदेम्बेले यस अदालतमा दिएको संयुक्त पुनरावेदनपत्र।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदन सहितको मिसिल अध्ययन गरियो।

पुनरावेदक प्रतिवादीहरुका तर्फबाट उपस्थित अधिवक्ता श्री रामकृष्ण काफ्लेले मानो छुट्टिएको मिति विवाद रहित घरसारको अंशबण्डा गरेको दिन २०३३।११।२ लाई कायम नगरी आफ्नो निजी स्वआर्जनको सम्पत्तिलाई समेत अंशियारहरु बीच अंशभाग लगाईदिने गरी भएको हदसम्मको पुनरावेदन अदालत इलामको त्रुटिपूर्ण फैसला बदर गरी उक्त घरसारको अंशबण्डा भएको मितिलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी स्वआर्जनको सम्पत्तिलाई निजी आर्जन कै कायम गरी इन्साफ दिलाई पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

अब पुनरावेदन अदालत इलामको फैसला मिलेको छ छैन र पुनरावेदक प्रतिवादीहरुको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनु पर्ने भएको छ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत मुद्दाका वादीमा स्व. प्रकाश आडदेम्बे निजको पति कै खतिउपति सरे भएबाट वादी प्रकाश प्रतिवादी शरण कुमार समेत भएको २०५७ सालको

दे.नं. ६१।२२२ को अंश मुद्दामा मिति २०५८।४।२४ मा भएको फैसलामा उल्लेख भएको ४ भागको १ भाग प्रकाशले पाउने भाग जतिकै नरम गरम मिलाई वाद्रीले दर्ता गराई लिन पाउने ठहराई शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलामा चित्त नबुझाई प्रतिवादीहरु नारायण प्रसाद आडदेम्बे समेतले पुनरावेदन अदालत इलाममा पुनरावेदन गरेको पाइन्छ। शुरुको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई ५ भागको १ भाग सम्पत्तिमा वादीको अंशहक कायम गरी बण्डा छुट्याई पाउने गरी पुनरावेदन अदालत इलामले गरेको फैसला उपर प्रतिवादीहरु नारायण प्रसाद आडदेम्बे समेतले यस अदालतमा पुनरावेदन दिएको देखिन्छ।

अंशियारहरु बीच नाता पुस्तामा विवाद छैन। वादीले आफ्नो अंश छुट्याई लिए पाएको कुनै प्रमाण भएको मिसिलबाट देखिँदैन। पहिलो अंश मुद्दाको फैसला अनुसार बण्डा छुट्याउने कार्य भएको देखिँदैन। मुलुकी ऐन अंशबण्डाको महलको ५ नं मा अंश नहुदै लोग्ने वा बाबु मरेमा निजले पाउने अंश स्वास्नी वा छोराछोरीले पाउँछन् भन्ने प्रावधान रहेको पाइन्छ।

मुलुकी ऐन, अंशबण्डाको महलको १ नं. ले यो नम्बर प्रारम्भ भएपछि अंशबण्डा गर्दा यस महलका अन्य नम्बरहरुको अधीनमा रही बाबु, आमा, लोग्ने, स्वास्नी, छोरा, छोरीहरुको जीयजीयैको अंश गर्नु पर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ। सोही महलको १क नं मा यस महलको १ नम्बरमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विवाह गरिसकेकी छोरीको अंशबण्डा गर्नु पर्ने छैन भन्ने उल्लेख भएको छ। उक्त प्रावधानहरु मुलुकी (एघारौँ संशोधन) ऐन, २०५८ मिति २०५९।६।१० बाट क्रियाशिल रहेको देखिन्छ।

पाँचथर जिल्ला अदालतबाट मिति २०५८।४।२४ मा भएको फैसला उपर प्रतिवादी शरण कुमार आडदेम्बेले चित्त नबुझाई पुनरावेदन अदालत इलाममा पुनरावेदन दिएकोमा पुनरावेदनमा जिकिर लिएको सम्पत्ति समेत बण्डा लाग्ने गरी शुरुले गरेको फैसला नै सदर भै पुनरावेदन अदालत इलामबाट मिति २०५८।९।१५ मा भएको फैसला अन्तिम भै रहेको पाइन्छ। तर उक्त फैसलाको कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेको र फैसलाको कार्यान्वयन नहुदै कानूनमा भएको फेरबदल समेतका कारण अविवाहित छोरीले समेत अंश पाउने प्रावधान समेतले प्रस्तुत मुद्दामा २०५७ सालको सा.दे.नं. ६१/२२२ नं. को अंश मुद्दामा पेश भएको तायादाती फाँटवारीमा निर्दिष्ट श्रीसम्पत्तिबाट ५ भागको १ भाग सम्पत्तिमा वादीको अंशहक कायम गरी बण्डा छुट्याई पाउने भएको हुँदा यस मुद्दामा अन्य सम्पत्तिबाट अंश पाउने भन्ने नभई मिति २०५८।४।२४ को सोही फैसलामा उल्लिखित सम्पत्तिबाट मात्रै अंश पाउने भएको हुँदा एक पटक निजी आर्जनको सम्पत्ति होइन भनी फैसलाबाटै टुङ्गो लागि अन्तिम भैसकेकोले अहिले आएर प्रस्तुत मुद्दामा घरसारमा अंशबण्डा गरेको दिन मिति २०३३।११।२ लाई मानो छुट्टिएको मिति कायम हुनु पर्ने र अमुक सम्पत्ति मेरो निजी आर्जनको हुँदा बण्डा नलाग्ने भन्ने पुनरावेदन जिकिर मनासिब देखिन आएन।

अतः उपरोक्त विवेचित आधार कारणबाट वादी प्रतिवादीहरू अंशियार कायम हुन आई वादी प्रतिवादी बीच अंशवण्डा नभएको पुष्टि हुन आएकोले मुद्दाको रोहमा अंशियार देखिन आएको लक्ष्मीदेवीको नैसर्गिक अंशहकलाई लोप गराई ५ अंशियार रहे भएकोमा ४ भागको १ भाग वादीले बण्डा छुट्याई लिन पाउने ठहराएको शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई प्रमाणको २०५७ सालको सा.दे.नं. ६१/२२२ नं. को अंश मुद्दामा पेश भएको तायादाती फाँटवारीमा निर्दिष्ट श्रीसम्पत्तिबाट ५ भागको १ भाग सम्पत्तिमा वादीको अंशहक कायम गरी बण्डा छुट्याई दिने ठहराई भएको पुनरावेदन अदालत इलामको मिति २०७०।३।४ मा भएको फैसलामा कानूनी र प्रतिपादित नजिरको कुनै त्रुटि भएको नपाइदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरी लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर अपरेटरः प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल कार्तिक महिना १९ गते रोज ६ शुभम् ----- ।